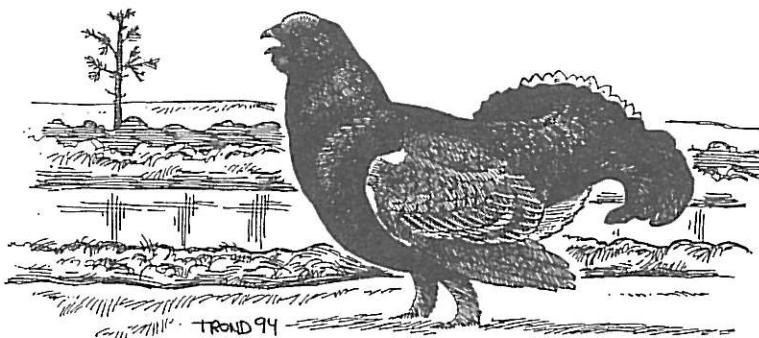

Orrfugl *Tetrao tetrix*

Global utbredelse

Orrfuglen finnes først og fremst i barskog og barblandingsskoger i store deler av Europa og tidligere Sovjetunionen. Vi finner den i Storbritannia, gjennom Fennoskandia østover til elvene Kolyma og Lena, sørover til Ardenne, Alpene, Balkanhalvøya til Montenegro og Bulgaria, Sør-Russland, nordlige Kirghiz-stepper og Turkestan, nordlige Mongolia, Mandsjuria og Nord-Korea. Nominatunderarten finnes i Fennoskandia og Mellom-Europa østover til Kolyma og Lena. I de øvrige områdene finner vi flere underarter.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Norge er orrfuglen den vanligste av skogshønsefuglene og finnes fra Sørlandskysten og nordover til Nord-Troms. Selv om den har sin hovedutbredelse i tilknytning til barskog og barblandingskog, kan den på Sør-Vestlandet holde til på røsslyngkledde større øyer. Den kan også finnes i rene bjørkeskoger, og fjellbjørkeskogen kan benyttes som hekkeområde. Orrfuglkull kan derfor finnes over skogbandet om sommeren. På Dovrefjell er det flere år funnet orrfuglreir øverst i bjørkebeltet 1050 moh (Pedersen 1991). I Finnmark opptrer orrfuglen svært fåtallig — kun i Anarjokka og Øvre Pasvik.

Orrfuglen foretrekker en variert skog med stort innslag av bjørk, gjerne med åpne felt innimellom. Den liker myrkanter og skogkanter mot gamle utslåtter med god tilgang på løvtrær og med rik undervegetasjon. I kystnære områder finnes den ofte på einerrabber og i helt åpne røsslyngheier.

Vinterstid finner vi orrfuglene alltid i tilknytning til bjørkeskog hvor de i stor utstrekning beiter bjørkerakler, knopper og skudd. Det er spesielt raklene orrfuglen setter pris på da disse er mer næringsrike enn knopper og skudd. Om våren finnes orrfuglen i yngre barblandingskog med innslag av myrer og fuktige drag. Også utover sommeren holder orrhaner og -høner uten kull seg i den tette ungsbogen. Høner med kyllinger finnes ofte i fuktig, eldre flersjiktet bærlyng-barblandingskog, men kan også finnes i yngre skog og på snauflater. På ettersommeren og til snøen kommer ser vi orrfugl der hvor bærproduksjonen er god.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

I Fennoskandia svinger skogsfuglbestanden relativt synkront med 3-4 års sykluser i smånagerbestanden, i likhet med lirype. Selv om ikke svingningene er like regulære for skogshønsefugl som for lirype, så er det trolig at koblingen mellom smånagere, rovvilt og skogsfugl også er til stede (Hörnfeldt 1978). I Europa, bortsett fra Fennoskandia, har det vært en

markert nedgang i antall orrfugler i dette århundre, og i dag regner en med at 95% av all orrfugl finnes i Norge, Sverige og Finland. Hovedårsaken til denne tilbakegangen skyldes biotopødeleggelser, men også jakt og forstyrrelse pga. menneskelig aktivitet. Vi har fortsatt en livskraftig orrfuglbestand i Norge, og i siste halvdel av 1980-åra har det hver høst blitt felt mellom 40.000 og 60.000 orrfugler. Hekkebestanden synes å ha vært relativt stabil de siste 20 år og utgjør 200.000-400.000 orrfugl.

Hekkebiologi

Orrfuglen er polygam og et lite antall haner foretar de fleste parringene. Orrfuglene oppsøker tradisjonelle spillplasser allerede i februar, men spillet er ikke på topp før i månedsskiftet april-mai. Hanene forsvarer hvert sitt lille territorium på leiken. Dette kan være svært varierende i størrelse — fra nesten bare en tue til flere hundre m². Antall haner på en leik kan variere stort avhengig av bestanden, men ofte er det 5-10 haner, av og til så mange som 200. Det synes som om antall haner på leikene avtar jo lengre nordover en kommer. Det er også vanlig at orrhaner som spiller i fjellbjørkeskogen spiller solitært.

Hønene begynner å besøke leiken i april, men lar seg ikke parre før i «høneuka» i begynnelsen av mai. Etter parring etablerer hønene leveområder av forskjellig størrelse fra noen få hundre meter til 4-5 km fra leiken. Her legges de 8-10 eggene i mai-juni og ruges av hønna i 25-27 døgn. Orrhøna legger bare ett kull, men kan legge et nytt hvis det første blir tatt. Kyllingene forlater reiret så snart de er tørre. Kyllingene vokser fort og ved to-ukers alder kan de fly. Kyllingene er uavhengige i 3 måneders-alderen, men kan holde sammen også utover høsten og danne flokker sammen med hele eller deler av andre kull.

Vandringer

Om vinteren danner orrfuglen større eller mindre flokker som holder seg innenfor et relativt velavgrenset område som dekker 1-6 km². Under spesielle vær- og snøforhold kan orrfuglen streife over større områder. Det synes som om de voksne orrhanene holder seg innenfor mindre områder på 1-2 km², mens ungfugler og høner kan benytte større områder. Flokkstørrelsen er avhengig av biotopens utstrekning og av temperaturen; jo kaldere det er jo større er flokken. Ofte finnes orrhanene fra en leik samlet i en flokk. Selv om leveområdet for disse flokkene kan overlappe, er størstedelen av områdene atskilt. Om høsten og vinteren foregår det en del utveksling av fugler mellom flokkene, men om våren holder hanene fra en leik seg sammen.

Hans Chr. Pedersen

Orrfugl *Tetrao tetrix*

647 ● Konstatert hekking

575 ● Sannsynlig hekking

350 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

